

Tweede memo archeologie Vliegbasis Soesterberg, wijzigingsgebieden 2 en 3

BAAC, dr.ir. L.A. Tebbens (sen. KNA-prospector)

Datum: 26-10-2021

1. Inleiding

De Vliegbasis Soesterberg zal worden herontwikkeld tot woninglocatie. Na eerder uitgevoerd archeologisch vooronderzoek¹ is vervolgonderzoek geadviseerd bij de voorgenomen ontwikkelingen, conform het daartoe opgestelde Programma van Eisen (PvE).² In verband met het wijzigen van de bestemming voor de 'wijzigingsgebieden 2 en 3' (aangegeven als 'plangebied' in de respectievelijke bijlagen 1 en 2) is BAAC gevraagd om aan te geven welke raakvlakken met archeologie er eventueel nog zijn te verwachten. Wijzigingsgebied 2 ('woongebied 2') ligt ten noordnoordwesten van de Stemerdingweg en Sterrenbergweg, geheel binnen de gemeente Soest. Wijzigingsgebied 3 ('woongebied 3') grenst daar direct aan, aan de westelijke zijde, maar ligt geheel binnen de gemeente Zeist. De beide wijzigingsgebieden liggen in het gebied met de oude verkeerstoren van de Vliegbasis Soesterberg en het omliggende terrein waar *dispersals* voor straaljagervliegtuigen aanwezig waren.

Conform het vastgestelde bestemmingsplan 'Vliegbasis Soesterberg' uit 2012 geldt een dubbelbestemming archeologie voor zowel wijzigingsgebied 2 (geheel) als voor wijzigingsgebied 3 (grotendeels). Op de archeologische beleidskaart voor de Gemeente Soest geldt voor wijzigingsgebied 2 'afwijkend archeologisch beleid' vanwege het voorkomen van archeologische resten die te relateren zijn aan de vliegbasis en erven uit de nieuwe tijd. Op de beleidskaart van de gemeente Zeist heeft wijzigingsgebied 3 een generieke 'middelhoge verwachting'. Het uitgangspunt van de gemeente Zeist is dat archeologische resten in situ worden behouden. Als dat niet kan, dan geldt archeologisch vooronderzoek bij bodemverstoringen in plangebieden >1000 m², of binnen 50 m van een AMK-terrein, en dieper dan 30 cm onder maaiveld.

Deze tweede memo archeologie kan gezien worden als aanvulling op de als volgt verstrekte verbeeldingen:

- a. het mRO-document '(concept) Ontwerp Wijzigingsplan Woongebied 2 Vliegbasis Soesterberg' d.d. 6-7-2021. Gemeente Soesterberg, zonder versienr., NL.IMRO.0342.WPVBS002-0201 (bijlage 1)
- b. het mRO-document '(concept) Ontwerp Wijzigingsplan Woongebied 3 Vliegbasis Soesterberg' d.d. 6-7-2021. Gemeente Zeist, nr. 99.471, NL.IMRO.0355.BPWxxxxx.OW01 (bijlage 2)

2. Voorafgaand onderzoek

Vanwege het risico op het voorkomen van explosieven heeft ECG grote delen van het toekomstige woongebied op de vliegbasis Soesterberg in opdracht van Rijksvastgoedbeheer inmiddels onderzocht op het voorkomen van explosieven. Die werkzaamheden zijn in de gebieden met een archeologische verwachting in de gemeenten Soest en Zeist gecombineerd met een opgraving (variant archeologische begeleiding) voor alle benaderingswerkzaamheden van ECG en gevolgd door een opgraving ter plaatse van erf B1. De archeologische sporen die daarbij al zijn gedocumenteerd, zijn weergegeven in de bijlagen 3 en 4, en daarin zijn tevens de contouren van de 'wijzigingsgebieden 2 en 3' aangegeven.

¹ Buesink & Emaus 2008; Bergman 2018a, b.

² Warmerdam 2018.

Het onderzoek heeft vele sporen uit de Tweede Wereldoorlog opgeleverd, alsmede sporen van erven uit de late 19^e eeuw en uit de jaren '30 van de twintigste eeuw. De erven uit de 19^e eeuw (op grond van vooronderzoek verwacht en in het PvE aangegeven als 'erf B1') zijn inmiddels in opdracht van de Provincie Utrecht opgegraven conform het daarvoor opgestelde PvE.³ Relevante sporen uit de Tweede Wereldoorlog zijn eveneens opgegraven in het kader van de opgraving (variant archeologische begeleiding) conform het daarvoor opgestelde PvE.⁴ De sporen uit de jaren '30 van de twintigste eeuw zijn op verzoek van de bevoegde overheid (gemeente Soest) ingemeten en basaal gedocumenteerd. Een groot deel van de vliegbasis is al onderzocht en behoeft dus geen inspanning meer. Het evaluatieverslag van deze werkzaamheden is inmiddels getoetst en goedgekeurd door de bevoegde overheden.⁵

3. Advies voor de nog niet onderzochte delen van de wijzigingsgebieden 2 en 3

De bijlagen 3 en 4 tonen de twee aaneensluitende wijzigingsgebieden 2 en 3 in de gemeenten Soest en Zeist op een uitsnede van de allesporenkaart van de opgraving. De beide wijzigingsgebieden liggen in de buurt van de luchtverkeerstoren. Ze zijn – op drie kleine bunkerlocaties, een loopgraaf en een manschappenverblijf bij een FLAK-stelling in wijzigingsgebied 3 na – nog niet eerder onderzocht.

1. Wijzigingsgebied 2 (gemeente Soest)

In wijzigingsgebied 2 was een oefenlocatie van de brandweer aanwezig, waardoor dit gebied een vervuiling met PFOS/PFAS kent. Om die reden is dit gebied nog niet onderzocht op NGE en evenmin op archeologische resten. Dit gebied is dus ook archeologisch nog niet vrijgegeven, omdat het archeologisch onderzoek de munitieruimingen volgde. Het noordoostelijke deel van wijzigingsgebied 2 grenst aan een terrein met veel archeologische sporen van erven uit de nieuwe tijd langs de Batenburgweg (zie bijlage 3). Wijzigingsgebied 2 komt nog in aanmerking voor vlakdekkend vervolgonderzoek op archeologische resten conform het eerder opgestelde PvE, zodra de ontwikkelingen voor bouwrijp maken voor de bouwblokken en wegen doorgang gaan vinden. De reden daarvoor is de hoge verwachting op sporen uit de late 19^e eeuw en de Tweede Wereldoorlog. Direct ten noordoosten van wijzigingsgebied 2 zijn immers al veel sporen van erven uit de nieuwe tijd ontdekt (zie bijlage 3). Het vervolgonderzoek kan plaatsvinden in combinatie met het nog uit te voeren NGE-onderzoek.

Geadviseerd wordt om de sporen in wijzigingsgebied 2 alsnog op te graven (bij voorkeur voorafgaand aan het bouwrijp maken) zodra de bouwblokken gerealiseerd gaan worden. Dat vervolgonderzoek kan uitgevoerd worden als een opgraving (variant archeologische begeleiding) conform het eerder opgestelde PvE. Na adequate documentatie kan de archeologische dubbelbestemming in dat gebied dan komen te vervallen.

2. Wijzigingsgebied 3 (gemeente Zeist)

In wijzigingsgebied 3 was een FLAK-stelling uit de Tweede Wereldoorlog aanwezig. De gemeente Zeist heeft voor wat betreft de sporen uit de Tweede Wereldoorlog alleen de FLAK-stelling (met bijbehorende sporen zoals bunkers, beddingen, mangaten, afvalkuilen) behoudenswaardig verklaard. Bij de opsporing van NGE zijn in wijzigingsgebied 3 drie sterk metaalhoudende bunkers/kuilen opgegraven en daarnaast enkele loopgraven en een manschappenverblijf grotendeels ten westen van het gebied met archeologische dubbelbestemming (zie bijlage 4). De overige niet-metaalhoudende sporen die ook tot de FLAK-stelling behoren, zijn echter nog niet opgegraven en kunnen bij het bouwrijp maken nog in het zicht gaan komen. De aangetroffen resten van de Duitse verdedigingsstelling (FLAK en loopgraven) voldeden aan de vooraf opgestelde verwachting. De resten zijn, daar waar

³ Warmerdam 2018.

⁴ Warmerdam 2018.

⁵ Warmerdam 2021.

aangetroffen, ingemeten, gedocumenteerd en verwijderd. We verwachten dat de niet-metaalhoudende sporen rond de FLAK-stelling weinig kennis meer zullen toevoegen aan wat we nu al weten. We adviseren om geen vervolgonderzoek meer uit te voeren in wijzigingsgebied 3 en dat gebied archeologisch vrij te geven voor ontwikkeling. Eventuele resten, die worden aangetroffen bij het bouw- en woonrijp maken hebben dan geen toegevoegde waarde meer en kunnen worden uitgenomen. Zouden bij bouwrijp maken toch nog zeer bijzondere contexten in het zicht komen (bv. oorlogsveldgraven), dan dient dat gemeld te worden als een toevalsvondst en dient de bevoegde overheid te beslissen wat er dan moet gebeuren.

Literatuur

Buesink, A., & A. Emaus 2008: *Gemeente Soest en Zeist, plangebied vliegbasis Soesterberg, bureauonderzoek*, Deventer (BAAC-rapport V-07.0146).

Bergman, W.A., 2018a: *Gemeente Soest en Zeist, plangebied Vliegbasis Soesterberg, fase 1 te Soesterberg, inventariserend veldonderzoek (verkennende fase)*, 's-Hertogenbosch (BAAC-rapport V-17.0167).

Bergman, W.A., 2018b: *Gemeente Soest, plangebied Vliegbasis Soesterberg, fase 2 te Soesterberg, inventariserend veldonderzoek (verkennende fase)*, 's-Hertogenbosch (BAAC-rapport V-18.0079).

Warmerdam, N.W.T., 2018: *Programma van Eisen, Soesterberg, Vliegbasis Soesterberg. IVO-P en Opgraving (variant archeologische begeleiding)*, 's-Hertogenbosch (BAAC-PvE A-18.0109).

Warmerdam, N.W.T., 2021: *Evaluatierapport Soesterberg, Vliegbasis Soesterberg, Proefsleuvenonderzoek (archeologische begeleiding) & opgraving locatie B1*. BAAC-project A-18.0350.

Bijlagen

1. Contour Wijzigingsgebied 2
2. Contour Wijzigingsgebied 3
3. Wijzigingsgebied 2 ten opzicht van de allesporenkaart
4. Wijzigingsgebied 3 ten opzicht van de allesporenkaart